

Asiakkaiden ja yksilöiden nimeämisellä on merkitystä – syrjäytyneet vai syrjäytetyt

2.3.2026

Suomen kieleen on vakiintunut käsite syrjäytyneestä henkilöstä, esimerkiksi syrjäytyneistä nuorista. Tämä siitäkin huolimatta, että yhteiskuntatieteissä on jo vuosikymmeniä käyty keskustelua käsitteen negatiivisesta ja leimaavasta konnotaatiosta. Syrjäytyneen käsitettä käytetään erilaisissa yhteyksissä sen kummemmin pohtimatta millaisen kuvan käytetty termi henkilöstä antaa. Käytetyillä käsitteillä on kuitenkin väliä, ne rakentavat käsitystämme henkilöstä sekä hänen toiminnastaan. Syrjäytymisen määritelmä on sosiaalinen konstruktio, se luo kohteensa (Vauhkonen & Hoikkala, 2020, s. 29).

Syrjäytymis-käsitteen määrittelyä

Syrjäytymisen ajatellaan ainakin osittain perustuvan yksilöiden väliseen epätasa-arvoon, joka syntyy jälkiteollisen järjestelmän sivutuotteena (Selznick, 1998, s. 63). Eriarvoisuutta voidaan Byrnen (1999) mukaan hallita esimerkiksi tulojen verotuksella, työntekijöiden perusoikeuksien turvaamisella, solidaarisuudella ja tasa-arvolla. Eriarvoisuus sisältyy jokaiseen yhteiskuntaan kaikkina aikoina ja se perustuu osittain yhteiskunnallisiin kysymyksiin ja osittain yksilöiden välisiin henkilökohtaisiin eroihin (Sennett, 2004, s. 254). Hyvinvointivaltio luo tasa-arvoistavat rakenteet, joihin hyväksyttävissä oleva eriarvoisuus voi nojautua.

Usein syrjäytymiseen ajatellaan liittyvän yhteisiä piirteitä omaavien yksilöiden yhteisiksi ominaisuuksiksi (Juhila, 2006, s. 55). Gaullier (1992, s. 182–183) nimeää seuraavat ominaisuudet tyypillisimmiksi syiksi työhön liittyvään syrjäytymiseen: 1) henkilöt, joiden kvalifikaatiotaso on normaalia heikompi, 2) ulkomaalaiset,

3) nuoret, 4) naiset ja 5) ne, jotka ei elä normin mukaisesti (rikolliset, päihteidenkäyttäjät, vammaiset). Köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen vastaisessa kansallisessa toimintasuunnitelmassa (Sosiaali- ja terveysministeriö, 2003, s. 27) listatattiin vuosituhannen alussa syrjäytymisuhanalaisiksi ryhmiksi pitkäaikais- ja toistuvaistyöttömät, vammaiset ja osatyökykyiset, epävakaissa oloissa elävät lapset, maahanmuuttajat, pitkäaikaissairaat, päihdeongelmaiset, väkivaltaa kokeneet naiset, prostituoidut, ylivelkaantuneet, asunnottomat, rikoksentekijät ja romaniväestö. Helne (2004, s. 27) kuvasikin tätä yhtenä syrjäytymiseen liittyvänä paradoksina: jos kaikki syrjäytyneiden ryhmät lasketaan yhteen, syrjäytymättömiin ei jää kuin pieni osa väestöstä.

Sosiaali- ja terveysministeriö (i.a.) määrittelee syrjäytymisen käsitteeksi millä ”kuvataan nykyaikaisia yhteiskunnallisen huono-osaisuuden muotoja”. Ministeriö määrittää syrjäytymisen työttömyyden, köyhyyden, mielenterveysongelmien, tai alkoholisoitumisen seuraukseksi. Vuonna 2022 Sosiaali- ja terveysministeriö julkaisi toimintasuunnitelman köyhyyden ja syrjäytymisen vähentämiseksi vuoteen 2030 mennessä. Toimintasuunnitelmassa köyhyys ja syrjäytyminen nähdään rinnakkaisina käsitteinä eikä niiden välille tehdä eroa. Toimintasuunnitelmassa esitetään keinoja köyhyyden torjumiseksi, jolloin samalla ilmeisesti ehkäistään syrjäytymistä.

Nuoret syrjäytyneinä vai syrjäytettyjä

Nuorten huono-osaisuudesta ja eriarvoistumisen kehityskuluista on käyty runsaasti yhteiskunnallista keskustelua (Järvinen, 2020, s. 180). Julkinen puhe on kuitenkin usein perustunut yksinkertaistaviin ja kategorisoiviin tulkintoihin ”syrjäytyneistä nuorista”, jolloin nuoret näyttäytyvät ensisijaisesti hallinnollisten toimien ja kontrolloivien interventioiden kohteina (Jørgensen ym., 2019). Tällaiset diskurssit kaventavat ymmärrystä nuorten moninaisista tilanteista ja arjen toimijuudesta.

Aikuisväestön huoli nuorista on historiallisesti vaihdellut paikallisista, järjestyshäiriöitä aiheuttavista nuorisoryhmistä kohti diskurssia kasvavasta ”ongelmanuorten” joukosta, jonka nähdään kuormittavan julkisia palveluja. Aaltonen, Berg ja Ikäheimo (2015) korostavat, että nuorille suunnattuja hyvinvointipalveluja on hyödyllistä tarkastella osallisuuden ja yhteiskuntaan kiinnittymisen näkökulmasta: palvelut voivat toimia välineinä, joiden kautta nuorten sosiaalinen osallisuus vahvistuu. Ikäheimon (2015, s. 40) mukaan palvelujärjestelmä ei kuitenkaan kohtaa riittävällä tavalla niiden nuorten tarpeita, joiden toimintakyky on alentunut ja jotka eivät siksi ole työ- tai opiskelukykyisiä. Kyseinen ryhmä käyttää huomattavan paljon erilaisia terveyspalveluja, mikä kasvattaa palvelukustannuksia, mutta samaan aikaan esimerkiksi mielenterveyspalveluissa akuutin hoidon piiriin pääseminen osoittautuu usein vaikeaksi.

Pohjolan (2010, s. 30) mukaan asiakkaat ovat ryhmä vain siinä mielessä, että heidät on hallinnollisesti luokiteltu yhteen jonkin yhden tai useamman ongelman kantajiksi. Ongelmasta voi tulla ihmisen merkityksenantaja ja samalla yksilön ainutlaatuinen elämän kokonaisuus voi hävitä. Jos esimerkiksi nuorta asiakasta kuvataan ongelmakielellä, kuten moniongelmainen nuori, päihdeongelmainen, huumenuori, koulupudokas, ylivelkaantunut tai peräkammarin poika, tulee asiakkaasta ”ripustin” (Goffman, 1971, s. 271), joka edustaa hänelle annetun nimikkeen sisältöä. Tavat määritellä asiakasta heijastuvat konkreettisten palveluiden asiakkaina olevien nuorten kohtaamiseen (Pohjola, 2010, s. 31). Sosiaaliset ongelmat ja

ongelmaisiksi tulkitut asiakkaat kutoutuvat epäselväksi vyyhdeksi, jossa rakenteelliset ja yksilölliset tekijät sekoittuvat. Hämäräksi työntekijälle voi jäädä, että nuoren subjektiudella, hänen omilla tavoitteillaan ja arvoillaan, on tärkeä merkitys auttamisprosessissa.

Nuorille suunnattujen palvelujen kenttä on kokonaisuutena monimuotoinen ja hajautunut. Tämä tekee kokonaiskuvan muodostamisesta haastavaa niin nuorille itselleen kuin myös ammattilaisille, jotka työskentelevät nuorten palveluiden parissa (Aaltonen & Berg, 2015). Palvelujen sirpaleisuus voi siten lisätä riskiä siitä, että nuorten tuen tarpeet jäävät tunnistamatta tai että palvelupolut katkeavat (Vauhkonen & Hoikkala, 2020, s. 30–34). Lisäksi, jos syrjäytyminen nähdään yksilöllisenä, jolloin toimenpiteet kohdistuvat yksilöön, eivät ne tavoita syrjäytymiseen vaikuttavia makrotason kehityskulkuja (Parreira do Amaral & Zelinka, 2019).

Keskustelun kääntäminen syrjäytyneistä syrjäyttäviin rakenteisiin ja toimiin

Tietoinen käänne olisi aiheellinen suomalaisessa syrjäytymiskeskustelussa. Syrjäytymisen mieltäminen yhteiskunnallisena ilmiönä vaatisi huomion kiinnittämisen yhteiskunnan syrjäyttäviin ja syrjiviin rakenteisiin. Byrne (1999) yli kaksivuosikymmentä sitten kuvaili syrjäytymiskäsitteen englanninkielistä vastinetta ”social exclusion” muutoksena, joka koskee koko yhteiskuntaa, mutta jonka seuraukset vaikuttavat osaan yhteiskunnan jäsenistä. Termi ”exclusion” viittaa toisiin, jotka syrjäyttävät ja niihin, jotka syrjäytetään. Suomenkielinen vastine syrjäytyminen viittaa lähinnä syrjäytyjiin ja subjektiiviseen tekoon, syrjään menemiseen tai jäämiseen. Syrjäytyminen ymmärretään dynaamisena prosessina, joka vaikuttaa sekä syrjäytyjiin että syrjäyttäjiin, toisin sanoen niihin, jotka eivät syrjäydy, mutta saattavat teoillaan ja toimillaan edesauttaa toisten syrjäytymistä. Syrjäyttäminen ei välttämättä ole tietoista, vaan saattaa olla lainsäädännöstä tai yhteiskunnan rakenteista johtuvaa. Tällöin ratkaisu ongelmaan ei ole löydettävissä yksilöstä, vaan se on ymmärrettävä yhteiskunnallisena ongelmana, johon on löydettävä ratkaisu yhteiskunnallisesta muutoksesta.

Tähän johtopäätökseen päätyi myös Tuula Helne väitöskirjassaan (2002, s. 7–11). Helne kritisoi syrjäytymiskäsitettä jähmeäksi, joka ei viittaa prosessiin, vaan sen lopputulokseen. Ilmiötä tulisi tarkastella suhteena, jossa joku siis syrjäyttää. Syrjäytymisdiskurssiin on sisäänrakennettu vaara ongelmapuheen kohdistumisesta niin sanottuihin syrjäytyneisiin. Toimenpiteiden ja sitä ohjaavan politiikan lähtökohdan tulisi olla syrjäyttävien rakenteiden purkamisessa, elinolojen kohentamisessa sekä kansalaisten toimijuuden vahvistamisessa (Järvinen, 2020, s.185).

Syrjäytymisen vastapainona voidaan pitää osallisuutta, jonka nähdään edistävän ihmisten hyvinvointia ja aktiivista toimintaa (Meriluoto, 2016, s. 135). Osallistamiskeskustelu ja erilaiset osallistamisprojekti pyrkivät erilaisin toimenpitein tuottamaan osallisuutta (ks. Meriluoto, 2016). Osallisuus voi kuitenkin jäädä palveluissa liian vähälle huomiolle tai jäädä kokonaan toteutumatta. Osallisuus ei edistä hyvinvointia, jos ihmisiä ei kuunnella aidosti tai heidän osallistumisensa on vain nimellistä asiakkuuden edustamista (Palukka ym., 2019). Osallistumisen mahdollisuuksien ja näennäisen osallisuuden korostaminen voivat peittää sen tosiasian, että yhteiskunnassa on ihmisten välistä eriarvoisuutta ja syrjäyttäviä rakenteita. Olisiko nyt jo aika

siirtää julkisen keskustelun painopistettä syrjäytyneistä yksilöistä syrjäyttäviin rakenteisiin, politiikkaan ja toimenpiteisiin ja kohdistaa toimenpiteitä sen mukaisesti?

Katja Valkama
Tutkijayliopettaja
SEAMK

Tiina Hautamäki
Yliopettaja
SEAMK

Kirjoittajat työskentelevät sosiaalialan yliopettajina ja heillä on vahvaa asiantuntijuutta yhteiskunnallisten ilmiöiden ja osallisuuden tutkimuksesta.

Lähteet

Aaltonen, S., & Berg, P. (2015). Nuorten ja palveluntarjoajien kohtaamiset. Teoksessa: S. Aaltonen, P. Berg & S. Ikäheimo (toim.), *Nuoret luukulla. Kolme näkökulmaa syrjäytymisen ja nuorten asemaan palvelujärjestelmässä* (s. 41–127). Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Verkkojulkaisuja 84. http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/nuoretluukulla.pdf

Aaltonen, S., Berg, P., & Ikäheimo, S. (2015). Lopuksi: mitä rekisterit ja haastattelut kertovat meille syrjäytymisestä nuorista ja palveluista? Teoksessa: S. Aaltonen, P. Berg & S. Ikäheimo (toim.), *Nuoret luukulla. Kolme näkökulmaa syrjäytymisen ja nuorten asemaan palvelujärjestelmässä*. (s. 128–133). Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Verkkojulkaisuja 84. http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/nuoretluukulla.pdf

Byrne, D. (1999). *Social exclusion.* Open University Press.

Gaullier, X. (1992). La machine à exlure. *Le débat* (69), 168–188.

Goffman, E. (1971). *Arkielämän roolit.* WSOY.

Helne, T. (2002). *Syrjäytymisen yhteiskunta.* Tutkimuksia 123. Stakes.

Helne, T. (2004). Syrjäytymisen solmut – eli miksi syrjäytymisestä puhuminen on niin hankalaa? Teoksessa: T. Helne, S. Hänninen & J. Karjalainen (toim.), *Seis yhteiskunta – tahdon sisään!* (s. 23–53). SoPhi.

Ikäheimo, S. (2015). Syrjäytyneiksi luokiteltujen nuorten terveyspalvelujen käyttö ja kustannukset. Teoksessa: S. Aaltonen, P. Berg & S. Ikäheimo (toim.), *Nuoret luukulla. Kolme näkökulmaa syrjäytymisen ja nuorten asemaan palvelujärjestelmässä* (s. 12–40). Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Verkkojulkaisuja 84. http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/nuoretluukulla.pdf

Juhila, K. (2006). *Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat*. Vastapaino.

Järvinen, T. (2020). Syrjäytymisen poliittiset tulkinnat. *Kasvatus 51*(2), 180–185.

Jørgensen, C. H., Järvinen, T., & Lundahl, L. (2019). A Nordic transition regime? Policies for school-to-work transitions in Sweden, Denmark, and Finland. *European Educational Research Journal18*(3), 278–297

Meriluoto, T. (2016). Mitä kokemusasiantuntijat edustavat? – Analyysi edustamisen politiikoista osallistamishankkeissa. *Politiikka 58*(2), 131–143.

Palukka, H., Tiilikka, T. & Auvinen, P. (2019). Kokemusasiantuntija mielenterveys- ja päihdepalveluissa. Osallisuuden mahdollistaja vai osallistamispolitiikan väline. *Janus* 27(1), 21–37. https://journal.fi/janus/article/view/66252

Pohjola, A. (2010). Asiakas sosiaalityön subjektina. Teoksessa: Laitinen, M., & Pohjola, A. (toim.). *Asiakkuus sosiaalityössä.* (s. 19–74). Gaudeamus.

Sosiaali- ja terveysministeriö. (2003). *Köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen vastainen kansallinen toimintasuunnitelma 2003—2005.* Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmämuistioita 2003:23. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Parreira do Amaral, M. & Zelinka J. 2019. Lifelong learning policies shaping the life courses of young adults: An interpretative analysis of orientations, objectives, and solutions. *Comparative Education55*(3), 404–421.

Selznick, P. (1998). Social justice: a communitarian perspective. Teoksessa: A. Etzioni (toim.), *The essential communitarian reader,* (s. 61–72). Oxford: Rowan and Littlefield.

Sennett, R. (2004). *Kunnioitus eriarvoisuuden maailmassa.* Vastapaino.

Sosiaali- ja terveysministeriö (i.a.). *Syrjäytymisen ja köyhyyden ehkäiseminen.*https://stm.fi/syrjaytymisen-ja-koyhyyden-ehkaisy

Sosiaali- ja terveysministeriö. (2022). *Toimintasuunnitelma köyhyyden ja syrjäytymisen vähentämiseksi vuoteen 2030 mennessä.* Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2022:15. https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-9999-2

Vauhkonen, T., & Hoikkala, H. (2020). *Syrjäytymisen lasku – tutkimus syrjäytymisestä, sen kustannuksista ja kohdennetun nuorisotyön vaikuttavuudesta.*

Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Verkkojulkaisuja 153. https://doi.org/10.57049/nts.263